

Association Internationale Aphasie (AIA)

Hva er afasi?

Du ble antagelig konfrontert med afasi for første gang for ikke så lenge siden, og du har muligens en del ubesvarte spørsmål. Å bli rammet av afasi fører gjerne til spørsmål som: hva er afasi, hva er årsaken til afasi og hvilke tilleggsvansker kan forekomme? Her har vi forsøkt å gi noen svar på disse spørsmålene.

Hva er afasi?

Alle mennesker bruker språk. Å snakke, finne de rette ordene, forstå, lese, skrive og gestikulere er alle deler av vår språkbruk. Hvis en eller flere av disse delene blir svekket som følge av en skade i hjernen, kalles dette for afasi. Graden av afasi varierer mye, og hver enkelt pasient vil få ulike problemer, alt etter skadens lokalisasjon og omfang. I tillegg til afasien forekommer gjerne lammelser (oftest i høyre kroppshalvdel), og den rammede kan også få problemer knyttet til:

- å handle bevisst
- å gjøre to ting samtidig
- å observere omgivelsene
- å konsentrere seg, ta initiativ og huske ting

De fleste har nok opplevd frustrasjon over å ikke klare å gjøre seg forstått i et land hvor det snakkes et annet språk. Man vet hva man vil si, men man har ingen felles språklig plattform, og kommunikasjonen blir derfor svekket. Til og med i land hvor man til en viss grad behersker språket, kan man oppleve problemer, for eksempel i uvante situasjoner som ved et legebesøk. Mennesker som er rammet av afasi, opplever slike språklige hindringer og problemer på sitt eget språk hver eneste dag.

Afasi arter seg forskjellig fra person til person, og det finnes ikke to tilfeller av afasi som er like. Alvorlighetsgraden og omfanget av afasien avhenger blant annet av hvor i hjernen skaden er lokalisert og hvor omfattende skaden er. I tillegg spiller den afasirammedes personlighet og tidligere språkkompetanse inn. Noen personer som får afasi, har en relativt godt bevart språkforståelse, men har store problemer med å finne de rette ordene eller konstruere setninger. Andre kan snakke masse, men det de sier gir liten eller ingen mening til samtalepartneren. Disse personene har som oftest store problemer med språkforståelsen. Den språklige kompetansen for de fleste afasirammede befinner seg et sted mellom disse to ytterpunktene. Det er her viktig å merke seg at de øvrige intellektuelle ferdighetene som regel er bevart hos afasirammede. Og det er nesten alltid noe bedring av språket rett etter at skaden har skjedd. Etter et hjerneslag eller en hodeskade vil tilstanden til den som er rammet, bedre seg. Bedringsforløpet vil være forskjellig fra person til person, først og fremst avhengig av skadens størrelse og lokalisasjon. Den afasirammede vil som oftest ha behov for et tilpasset opplegg med språklig rehabilitering.

Årsaker til afasi

Afasi oppstår som et resultat av en skade i hjernen. Årsaken til slike hjernesker er hovedsakelig svikt i blodtilførselen til hjernen. Den vanligste årsaken er hjerneslag, men også hjernesvulster og ytre skader ved ulykker kan hindre blodtilførselen. Hjernen trenger oksygen og glukose for å fungere, og når blodsirkulasjonen forstyrres, vil hjerneceller dø i enkelte

områder. Hos de aller fleste er områdene som er forbundet med språk, lokalisert til den venstre hjernehalvdel, og skader i disse områdene vil som regel føre til afasi.

Hvilke tilleggsvansker er vanlig?

Afasi opptrer sjelden alene i og med at andre deler av hjernen også har fått skader i mange tilfeller. Eksempler på problemer som ofte forekommer sammen med afasi er:

- Lammelse i den ene siden av kroppen (*hemiplegi*, hemi=halv, plegic=lammelse). Dirigeringen av musklene på den ene siden av kroppen er svekket, og musklene samarbeider ikke lenger like godt med hjernen. For mennesker med afasi er dette ofte den høyre siden av kroppen.
- Tap av syn på en side (*hemianopsia*, hemi=halv, opsia=å se). Den rammede ser alt som befinner seg på den siden av kroppen som er frisk, mens ting som befinner seg på den affiserte siden, ikke blir oppfattet.
- Problemer med å utføre visse handlinger (*apraksi*, a=bortfall, praxia=utføre). Enkle handlinger som å kle på seg, spise og drikke, kan plutselig ikke utføres bevisst lenger. En som er rammet av apraksi, kan for eksempel ikke lenger blåse ut et stearinlys på kommando (en bevisst handling), men kan automatisk blåse ut en fyrstikk som er i ferd med å brenne fingrene hans/hennes.
- Praktiske problemer med å spise, drikke og svelge (*dysfagi*, dys=redusert funksjon, phagia=svelging). Som et resultat av skaden i hjernen kan tygge- og svelgemusklene bli lammet, overfølsomme eller uten følelse i det hele tatt. Alle disse tilstandene vil føre til at spising og drikking blir vanskelig, og ufrivillig sikling kan i mange tilfeller være et problem.
- Problemer med hukommelsen. Når man skal huske noe, spiller språket en sentral rolle. På grunn av språksvekkelsen ser derfor også hukommelsen ut til å fungere dårligere. For at den afasirammede skal huske ting lettere, vil det være lurt å skrive ned nøkkelord.
- Annerledes reaksjonsmønster. Noen ganger kan personer med afasi reagere helt annerledes på ting enn det de gjorde før de fikk hjerneslaget. Å kontrollere følelser kan være vanskelig, og det hender at noen ler eller gråter mer enn de gjorde før.
- Epilepsi. Når hjernen kommer seg etter et hjerneslag, blir det dannet arrvev i hjernen. Noen ganger fører slikt arrvev til en slags kortslutning i hjernen. Dette fører til krampetrekninger i kroppen, og noen får ofte problemer med å puste og kan miste bevisstheten. Et slikt epileptisk anfall varer som regel bare i noen få minutter, men det kommer ofte uventet og fører ofte til stor engstelse hos pasienten og hans/hennes pårørende.

Denne listen over tilleggsvansker er på ingen måte komplett. Afasisymptomene og øvrige konsekvenser er forskjellige for hver enkelt pasient. Alle de ovennevnte problemene *kan* forekomme i tillegg til afasien, men *må* ikke forekomme.

Behandling av afasi

Mange personer som blir rammet av afasi, er innlagt på sykehus i en periode. Men også etter utskrivelsen fra sykehuset trenger de fleste afasirammede videre behandling. Det er vanligvis logopedier som behandler afasirammede, og i utgangspunktet har alle som blir rammet av afasi, krav på hjelp. Varigheten av behandlingen avhenger av rekonvalesensen etter hjerneslaget og tilbudet og bestemmelsene som finnes i de enkelte land.

Retningslinjer for kommunikasjon

Som et resultat av afasi endres måten man forstår ting på og måten man uttrykker seg på. Ved å benytte seg mest mulig av de bevarte kommunikasjonsevnene hos den enkelte, vil det ofte være mulig å kommunisere med personer som er rammet av afasi. De som er hardest rammet, vil ofte bare forstå de viktigste ordene i en ytring. Dette kan føre til misforståelser fordi en del av betydningen ikke blir oppfattet. Dette kan medføre at de afasirammede og

mennesker i deres omgivelser tror at de har forstått hverandre, mens en reaksjon eller handling på et senere tidspunkt viser at dette ikke var tilfellet. Det kan derfor være nyttig å ha noen retningslinjer for kommunikasjonen.

Her er noen tips om hvordan man kan formidle et budskap til en afasirammet:

- Først og fremst, ta deg tid til samtalen. Sett deg ned og få øyekontakt.
- Hvis du gruer for samtalen, fortell først noe enkelt og greit om deg selv, for så å stille noen spørsmål som du selv vet svaret på.
- Snakk sakte med korte setninger, og legg vekt på de viktigste ordene i ytringene.
- Skriv ned de viktigste ordene i samtalen. Gjenta budskapet og vis den afasirammede det du har skrevet ned. Dette kan så brukes som en påminnelse eller som et verktøy senere i samtalen.
- Hjelp til når den afasirammede har problemer. Du kan peke, gestikulere, tegne eller skrive og oppfordre den afasirammede til å gjøre det samme. Let sammen etter ord i en lommeordbok eller en samtalebok.

Hvis en afasirammet ønsker å fortelle deg noe

Først er det greit å få klarhet i hvem historien handler om, hva som har skjedd og kanskje også hvor eller når hendelsen fant sted. Det er viktig at du stiller de rette spørsmålene og at du gir den afasirammede ulike svaralternativer som det kan velges mellom.

Kommunikasjonshjelpemidler

I mange land finnes det pekebøker med ord og bilder som kan brukes for å bedre kommunikasjonen. Ved å peke på ord og bilder kan man lettere få fram et budskap. Hør med legen eller logopeden din om slike hjelpemidler er tilgjengelig i ditt land. Hvis det ikke er det, er det fullt mulig å lage sin egen pekebok. Sett inn bilder, tegninger og ord som er viktige for den afasirammede.

Når man kommuniserer med en afasirammet ved hjelp av en slik pekebok, kan man finne fram til begreper som er viktige for samtalen, og man kan snakke sammen om hendelser og følelser på en bedre måte. Sørg for å ha penn og papir i nærheten. Du kan da skrive ned de viktigste ordene i samtalen og se tilbake på disse og bruke dem videre i kommunikasjonen med den afasirammede.

Tålmodighet er en dyd

Å føre en samtale med en person som er rammet av afasi, krever både tid og tålmodighet. Til tross for tipsene som er gitt her, kan det fortsatt hende at man rett og slett ikke forstår hverandre. I slike tilfeller kan de være lurt å la samtaleemnet ligge en liten stund og heller prøve igjen senere; dere vil antageligvis lykkes bedre neste gang!

Mer informasjon

På hjemmesiden til *Association Internationale Aphasie* (AIA) kan du finne mer informasjon om afasi på mange ulike språk: www.aphasia-international.com. Her vil du også finne linker til de nasjonale afasiforeningene som tilbyr egen informasjon på de forskjellige språkene, blant annet Afasiforbundet i Norge (www.afasi.no).

Målet med denne hjemmesiden er å rette fokuset mot afasi som lidelse og å stimulere til opprettelse av kontaktgrupper for rammede. Slike kontaktgrupper er viktige for at mennesker som blir rammet av afasi, ikke skal ende opp i sosial isolasjon.